

Konferencja naukowa „Rodzina jako środowisko wychowawcze w czasach nowożytnych — koncepcje teoretyczne i praktyka”

Katedra Historii Wychowania Wyższej Szkoły Pedagogicznej w Bydgoszczy zorganizowała w dniach 3-4.04.1995 r. ogólnopolską sesję naukową poświęconą problematyce wychowania rodzinnego w czasach nowożytnych. Zjazd ten był kolejnym z etapów realizacji tematu związanego z poczynaniami badawczymi bydgoskiej Katedry, prowadzonymi od końca lat osiemdziesiątych.

Podejmując się koordynacji badań, ośrodek bydgoski liczy, że systematyczna współpraca będzie zmierzała do syntetyzowania ich wyników, a co za tym idzie opracowania chronologicznego i merytorycznego rozwoju teorii i praktyki wychowania rodzinnego w Polsce i Europie.

Konferencja spotkała się z szerokim zainteresowaniem i odzewem historyków, historyków wychowania oraz pedagogów reprezentujących wszystkie ośrodki naukowe kraju. Około 50 uczestników sesji było przedstawicielami 10 uniwersytetów, Instytutu Historii Nauki PAN, 4 wyższych szkół pedagogicznych, a także Uniwersytetu im. Mateja Beła w Bańskiej Bystrzycy (Słowacja).

Referowane w toku zjazdu badania były zarówno opisem stosunków panujących w rozpatrywanych rodzinach, jak również próbą ustalenia czynników determinujących sytuację społeczną i zmiany występujące w bytowaniu rodzin z uwzględnieniem rozwarstwienia ich organizacji życia oraz spełniania funkcji wychowawczych. Rozpatrywane zjawiska były wyjaśniane w celu ustalenia możliwych prawidłowości występujących w tej dziedzinie życia społecznego.

Zadaniem konferencji było rozpoznanie:

- zasobów źródłowych i sposobów ich wykorzystania w badaniach historyczno-pedagogicznych nad rodziną;
- idei, wartości, koncepcji i modeli wychowania rodzinnego;
- typów i przemian rodziny jako środowiska wychowawczego w czasach nowożytnych;
- stosunków rodziny i szkoły oraz problemów współdziałania tych środowisk wychowawczych w XX wieku.

Obrady otworzył J. M. Rektor WSP w Bydgoszczy prof. dr hab. Andrzej Tchorzewski, następnie głos zabrał prezydent miasta Bydgoszczy mgr Stefan Pastuszewski, który w swym wystąpieniu podkreślił wagę i znaczenie badań nad rodziną oraz wskazał na niezastąpione znaczenie społeczne, a także walory wychowawcze środowiska rodzinnego dziecka.

Sesjom plenarnym przewodniczyli kolejno profesorowie: Antoni Smolański (Uniwersytet Opolski), Lech Mokrzecki (Uniwersytet Gdański), Franciszek Mincer (WSP Bydgoszcz). Debatami w sekcjach kierowali: prof. dr hab. Kalina Bartnicka (Zakład Dziejów Oświaty PAN) i dr hab. Witold Wojdyło (UMK Toruń).

Pierwszy dzień zjazdu rozpoczął się referatem prof. dr hab. Andrzeja Tchorzewskiego, w którym poruszył zagadnienie rodziny jako przedmiotu badań w naukach o wychowaniu. Następnie głos zabrał prof. dr hab. Juliusz Jundziłł, który dokonując analizy relacji zachodzących w rodzinie rzymskiej, określił wpływy społeczno — kulturowe na nią oddziaływujące i wskazał na trwałe wartości rzymskiego wychowania rodzinnego.

Kolejne wystąpienia (zarówno pierwszego, jak i drugiego dnia) związane były już bardzo ściśle z tematem i zakresem chronologicznym konferencji. Oparte zostały na różnorodnym materiale źródłowym. Najczęściej wykorzystywane były źródła literackie, w tym głównie **pamiętniki**, beletrystyka, kalendarze, korespondencja prywatna, publicystyka prasowa, literatura psychologiczna i pedagogiczna oraz materiały dokumentowe. Referaty pedagogiczne były z kolei oparte na badaniach empirycznych.

Znakomita większość opracowań miała charakter szczegółowych analiz historycznych odnoszących się do dziejów narodowych. Wśród nich znajdowało się pięć dotyczących różnych aspektów praktyki i zapatrywań teoretycznych związanych z wychowaniem rodzinnym w I Rzeczypospolitej. Zaliczyć do nich można prace: prof. dr hab. Lecha Mokrzeckiego *Edukacja w rodzinach mieszczańskich w okresie I Rzeczypospolitej — na przykładzie Prus Królewskich*; dr

Doroty Żołądź *Tradycje rodzinne w polskim wychowaniu szlacheckim – XVI i XVII wiek*; dr Romana Stępnia *Rola rodziny w wychowaniu dzieci na podstawie poglądów pedagogicznych ks. Antoniego Popławskiego*; Iwony Bakalarskiej *Wpływ rodziny na wychowanie dzieci w świetle poglądów pedagogicznych Stanisława Staszica* i dr Adama Winiarza *Rola i znaczenie matki w polskiej rodzinie magnackiej i szlacheckiej w XVII-XIX wieku. Ciągłość i zmiana*.

Trzydzieści referatów poświęconych było czasom zaborów, kiedy to – jak wskazywali autorzy – rodziny polskie stały się ostoją kultury narodowej i religii. Wszystkie akcentowały wartości patriotyczne ówczesnego wychowania rodzinnego. Doc. Krystyna Wróbel-Lipowa na przykładzie polskiej rodziny ziemiańskiej w XIX wieku, ukazała panujące w niej stosunki i priorytety wychowawcze; mgr Kazimierz Adamczyk przedstawił instrukcję generała Władysława Zamoyckiego *Do wychowania synów moich*. O wpływie rodziny na kształtowanie postaw patriotycznych młodzieży w Galicji mówił referat dr Stefani Walasek, zaś temat dotyczący pielęgnowania patriotyzmu w domach szlacheckich przed rokiem 1830 przybliżył zgromadzonym dr Andrzej Ladyżyński.

Problematyka rodzinna w beletrystyce polskiej była przedmiotem wystąpienia prof. dr hab. Tadeusza Jałmużny, natomiast o wychowaniu w rodzinie na podstawie periodyku *Kościół i Szkoła* mówił prof. dr hab. Jan Hellwig. Dr Andrzej Denisiuk opierając się na relacjach pamiętnikarskich przedstawił dylematy wychowania w rodzinie na Pomorzu w drugiej połowie XIX i na początku XX stulecia.

Zagadnienie poruszające rolę kobiety i jej wpływ na wychowanie dziecka w Galicji omówiła dr Aleksandra Bilewicz, zaś tytuł referatu mgr Lidii Burzyńskiej brzmiał: *Wychowanie w rodzinach polskich a postawy dzieci i rodziców wobec kwestii języka polskiego w dobie strajków szkolnych w latach 1906-1907 w Prusach Zachodnich*. Dr Grażyna Kempa omawiając funkcje wychowawcze matki w rodzinie na Górnym Śląsku korzystała z czasopism kobiecych, dla dr Agnieszki Stopińskiej – Pająk źródłem w badaniach historyczno-pedagogicznych nad rodziną Śląską na przełomie XIX i XX wieku był kalendarz. Znaczenie pielgrzymek rodzin górnośląskich do miejsc kultu narodowego w latach 1869-1914 stanowiło temat przewodni wystąpienia mgr Mirosława Wójcika.

Pierwszym dekadom XX wieku – czasom II Rzeczypospolitej, przewagi ideologii narodowej i państwowej oraz wielkich grup społeczno-zawodowych nad rodziną – poświęconych było dziewięć referatów. Ich autorzy rozpatrywali m.in. funkcjonowanie różnych typów rodzin w środowiskach lokalnych (prof. dr hab. Regina Renz, mgr Mirosław Piwowarczyk, mgr Beata Pitula), ich modele i zadania formułowane w ówczesnych programach ideowo-wychowawczych ruchu narodowego i ludowego (prof. dr hab. Danuta Koźmian, dr hab. Witold Wojdyło, dr Wiesław Jamrożek) oraz w refleksji pedagogicznej okresu międzywojennego (dr dr Krzysztof Jakubiak i Leszek Albański oraz mgr Lidia Kaczmarek-Kiełb).

Ostatnia grupa, do której należało osiem referatów dotyczyła różnych aspektów funkcjonowania rodziny jako środowiska wychowawczego w rzeczywistości społeczno-politycznej Polski i Słowacji po II wojnie światowej. Zależć można było wśród nich zarówno opracowanie historyczne przedstawiające zapatrywania na rolę społeczną i funkcje wychowawcze rodziny prezentowane przez Kościół katolicki i opozycyjne wobec władzy komunistycznej ugrupowania polityczne w latach 1945-1948 (dr Michał Strzelecki), analizę historyczno-pedagogiczną stosunków między rodziną i szkołą do 1989 r. (dr Andrzej W. Janke), jak i teksty strictly pedagogiczne, ukazujące wyniki badań empirycznych na temat wychowawczego i edukacyjnego funkcjonowania rodzin polskich i słowackich oraz ich współdziałania ze szkołą (dr dr Zofia Brańka, Grażyna Sztanke, Juraj Satánek, Maria Gondová, Libusa Gajdosová, Pavol Bartlík).

Konferencję zakończyło posiedzenie plenarne, w toku którego przewodniczący sekcji podsumowali obrady i przebieg dyskusji w grupach. Istotne dopełnienie dwudniowej sesji stanowiły rozważania prof. dr hab. Antoniego Smołańskiego. Poświęcone one były zagadnieniu wykorzystania wiedzy historycznej w koniecznym procesie doskonalenia życia współczesnych rodzin i spełniania przez nie funkcji opiekuńczo-wychowawczych.

Ilona Blaszczyk